

DR. FODOR SÁNDOR (1941–2014) EMLÉKEZETÉRE

2014. augusztus 2-án ereje teljében, váratlanul eltávozott körünkből **DR. FODOR SÁNDOR**, a Ségi Filológiai és Arab Tanszék *professor emeritusa*.

Fodor Sándor 1941. november 6-án született Budapesten. Egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán arab és történelem szakon végezte. Érdeklődése már korán az arab-iszlám világ felé fordult. Munkásságára mindenekelőtt tanárai, Czeglédy Károly és Germanus Gyula, valamint kollégája és jó barátja, Kákosy László voltak nagy hatással.

Egyetemi tanulmányai befejeztével 1965-ben Fodor Sándor a Ségi Filológiai és Arab Tanszékre került, s folyamatosan ott dolgozott egészen hirtelen bekövetkezett haláláig. 1981-ben nyert docensi kinevezést, majd Czeglédy Károly nyugalomba vonulásával 1984-től ő vezette a Tanszékot – 1996-tól már egyetemi tanárként – egészen 2006-ig. 2011-ben maga is hivatalosan nyugdíjba vonult, ám *professor emeritusként* továbbra is változatlan intenzitással vett részt az oktatásban és a Tanszék életében egyaránt. Több alkalommal töltött be fontos pozíciót Karunkon. 1999-től 2006-ig az Orientalisztikai Intézet igazgatója volt. 1990 és 2000 között három alkalommal is betöltötte a nemzetközi ügyekért felelős dékánhelyettes pozícióját, majd 2000-ben dékánnak is megválasztotta őt a Kar egy év időtartamra.

Fodor Sándor pályakezdése arra az időszakra esett, amikor az aktuális gazdasági és világpolitikai folyamatok erőterében Magyarország fokozatosan kialakította, majd mind szorosabbra fűzte kapcsolatait a harmadik világ egyre inkább függetlenedő és önállóbbá váló államaival, köztük a Közel-Kelet arab országaival. Fiatal, kezdő tudósként Fodor Sándor 1965-1966-ban ösztöndíjjal egy évet töltött Egyiptomban. Közhelynek számít, amely azonban nem vesztett igazságtartalmából: Egyiptom az emberi civilizáció bölcsője, az egyetlen civilizáció, amely évezredek óta folyamatosan létezik, fennáll. Az egyiptomi nép többször váltott vallást, uralkodói nemritkán különböző idegen népekből kerültek ki, ámde évezredek múltjának és kultúrájának tapasztalásával és bölcs nyugalomával éli életét az időt évezredekben mérve. Ez az évezredek folyamatos múlttal bíró ország érthető módon mindenkit rabul ejt, aki kapcsolatba kerül vele, s nem történt ez másként Fodor Sándorral sem: ez a tartózkodás életre szóló élményt jelentett a pályája elején álló fiatal arabistának. Kutatásainak mérvadó része s emberi kapcsolatai is szorosan kötődtek a későbbiekben Egyiptomhoz, amelyet mintegy második hazájának tekintett: a közelmúltban említette, hogy az utóbbi évtizedekben nem múlt el úgy év, hogy ne látogatott volna el Egyiptomba, s ez nagyon fontos volt számára. Kiválóan ismerte az arab világ többi részét is: gyakran járt Irakban, Szíriában, Jordániában, Líbiában, Algériában és Marokkóban is. Ezt azért fontos kiemelnünk, mert az arab világ roppant sok arccal bír: a közös vonások mellett nagymértékben eltérő vonások differenciálják az egyes országokat. Minden megérkezés egy korábban nem ismert arab országba egy új világba való belépést jelent a látogató számára.

Fodor Sándor gazdag tudományos életművet hagy maga után. Kutatásainak jelentős részében az óegyiptomi vonások, vallási jellegzetességek továbbélését vizsgálta az iszlámban, ezzel is hozzájárulva az egyiptomi kultúra jobb megismeréséhez. Alapvető munkát köszönhetünk neki a piramisokhoz kapcsolódó, már az iszlám uralom korában megszületett arab legendákról,

amelyek ötvözik magukban az Egyiptom földjén valaha ható vallások és kultúrák elemeit: az óegyiptomi vallás mellett alkotó módon hozzájárultak létrejöttükhöz az antik görög, a hellenisztikus kultúra, a zsidóság és kereszténység építőkövei is. Már ebben a viszonylag korai művében, amely jelentőségét azóta sem veszítette el, megcsillogtatta főbb tudói erényeit: az alapos forrásismeretet, a gazdag és szerteágazó szakirodalom legkisebb részletekre is kiterjedő szuverén kezelését, a meggyőző érvelést, valamint a kiváló nyelvi stílust, ami a legösszetettebb kérdések szakzerű kifejtését is élvezetes olvasmánnyá varázsolta. E munka is meghatározta későbbi életpályájának irányát: az iszlám kultúra minél mélyebb megismerését és megismertetését. Fő kutatási területe a népi vallásosság, illetőleg annak egyik kiemelt aspektusa, a mágia különböző jelenségei. A hagyományoknak, a népi vallásosságnak fontos szerepe van minden nép életében és történelmében, s ezeknek vizsgálata jelentős mértékben hozzájárul egy adott közösség, illetőleg vallás, az emberi lélek mélyebb megismeréséhez. Különösen érvényes ez az iszlám világra, ahol – ha eltérő mértékben is – az élet számos területét az iszlámjog irányítja. Ezzel együtt mindenütt alapvető jelentőséggel bír s egyben jogforrás is a helyi hagyomány, amelynek számos összetevője, alkotóeleme nemritkán jóval az iszlám felléptét megelőző korokban gyökerezik. Fodor Sándor ennek az összetett, fontos területnek, a népi iszlámnak, a hagyományok kutatásának vált nemzetközi szinten is kiemelkedő szakértőjévé. A különböző arab országokban, nemritkán alig hozzáférhető, nehezen megközelíthető területeken tett számtalan utazása során lehetősége nyílt arra, hogy páratlan mennyiségű és minőségű, első kézből származó adatot gyűjtsön, amelyekre alapozva azután nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő kutatási eredményeket érjen el. Ebben messzemenőleg segítette kiváló arab nyelvismerete és közvetlen, barátságos természete, amely révén minden szituációban gyorsan megtalálta a megfelelő hangot, létrehozván azt a kölcsönös bizalom alapuló kapcsolatot, amely mindenfajta adatközlés egyik legfontosabb előfeltétele. Számtalan útja, terepmunkája közül kettőt érdemes itt külön megemlítenünk. 1971-ben két kiváló evezős társaságában egy magyar ifjúsági expedíció keretében vitorlásan leereszkedett a Níluson Asszuántól egészen a Földközi-tengerig: az expedíció tagjai közül ő bírt arab nyelvismerettel s ekkor már alapos helyismerettel is. Erről az annak idején nagy visszhangot keltett vállalkozásról hamarosan népszerű könyv is napvilágot látott az expedíció szervezőjének tollából. Az utazás olyan sikeresnek bizonyult, hogy nem sokkal később a résztvevők megismételték vállalkozásukat, ezúttal Irakban a Tigrisen.

Említésre méltó továbbá, hogy az 1990-es évek közepe óta rendszerességgel minden ősszel hosszabb időt töltött Kuvaitban, ahol atyai jóbarátjával, Fehérvári Gézával együttműködve részt vett a Tárik Radzsab Múzeum tárgyainak rendszerezésében, leírásában és katalogizálásában. Tudományos jelentőségükön túl ezek a tartózkodások mindig nagy örömet jelentettek számára, s az inspiráló, egyben baráti hangulatú környezetben végzett munka gyümölcseként több fontos tudományos cikket és előadást is eredményeztek.

Fodor Sándor kiváló tanár volt. Gazdag anyagismeretre támaszkodó előadásait nemcsak az arab szakos hallgatók látogatták nagy lelkesedéssel, hanem az egész Bölcsészettudományi Kar számára közismereti tárgyként tartott kurzusain rendszeresen népes hallgatóság ismerkedett meg az iszlám vallás és az arab varázslás alapjaival. Megalapítása óta Fodor Sándor vezette az Arabisztikai Doktori Programot a Karunkon működő Nyelvészeti Doktori Iskolán belül.

Fodor Sándor több alkalommal szerepelt a média nyilvánossága előtt is, alapvetően az arab-iszlám világgal kapcsolatos kérdések szakértőjeként. Kiváló föllépésével, jó szónoki képességével hosszú időn keresztül elkötelezetten szolgálta a magyar-arab, s különösen a

magyar-egyiptomi kapcsolatok erősítését, megszilárdítását. Alapító elnöke volt a Magyar-Egyiptomi Baráti Társaságnak.

Fodor Sándor számos tudományos társaság, tudományos egyesület tagja volt, és mindegyikben aktív szerepet játszott. Hosszú időn át töltötte be a Kőrösi Csoma Társaság alelnökének tisztét. Különös kitüntetésként külső tagja volt Egyiptom legfontosabb tudományos testületének, a Kairóban működő Arab Nyelvi Akadémiának. 2005-ben az Egyiptomi Arab Köztársaság elnöke kitüntette a Művészeti és Tudományos Érdemrenddel több évtizedes tudományos munkájáért, az arab kultúra, az iszlám civilizáció és vallás európai megismertetéséért.

Fodor Sándor több figyelemreméltó kiállítást és tudományos konferenciát is szervezett. Ezek közül mindenképpen kiemelkedik az Európai Arabisták és Iszlámkutatók Szövetségének, az *Union Européenne des Arabisants et Islamisants*-nak (UEAI) 1988-ban Budapesten tartott konferenciája, az arabisták és iszlámkutatók nemzetközileg is legrangosabb összejövele. Ezt Fodor Sándor vezetésével az Arab Tanszék szervezte, első alkalommal Közép-Kelet Európában, s ez azután az ő számára is nagy személyes sikert jelentett. Több szerencsés körülmény egybeesése, a különleges nemzetközi és belpolitikai konstelláció, valamint a szervezők nagy odaadással végzett munkája következtében ez a konferencia óriási siker lett – azt hiszem, sem azelőtt, sem azóta UEAI-konferencia nem aratott ehhez fogható sikert. Még évekkel később is rendszeresen előfordult, hogy ha az ember külföldi kollégával találkozott valahol Európában és elhangzott a varázslatos „Budapest” szó, az illető rögtön átszellemülten a budapesti UEAI-konferenciát kezdte emlegetni, vagy azért, mert ő maga is ott volt, vagy azért, mert olyan elragadtatott beszámolókat hallott róla. Ennek is nagy szerepe volt abban, hogy 12 év múltán újból az a megtiszteltetés érte Fodor Sándort, hogy a vezetése alatt álló tanszék rendezhette meg az UEAI konferenciáját: a 2000-ben Budapesten megtartott kongresszus is sikeresen zajlott le.

Legkedvesebb Korán idézete, „Népeknek és törzseknek teremtettünk benneteket, hogy megismerjétek egymást”, illetve prófétai hagyománya, „Isten szép és szereti a szépet” Fodor Sándor munkájának afféle ars poeticáját jelentette: mindig a tudás átadása, az iszlám kultúra másoknak való megmutatása vezérelte. Ennek megfelelően szervezett az elmúlt években több iszlám kalligráfiai kiállítást, Magyarországon és Egyiptomban bemutatva az iszlám világ legkiemelkedőbb kortárs kalligráfus művészeit.

A magyar tudósok mindig kiemelkedő szerepet játszottak az arab-iszlám világ kutatásában. Munkássága és tudományos eredményei Goldziher Ignác, Czeglédy Károly és Germanus Gyula mellett Fodor Sándort is a magyar arabisztika panteonjának tagjai közé emelik.

Mint egykori tanítványa és munkatársa azzal szeretném zárni ezt a rövid visszaemlékezést, hogy azért is köszönet illeti Fodor Sándort, hogy jó volt az ő vezetése alatt dolgozni egy jó hangulatú tanszéken.

Nyugodjék békében! Emlékét megőrizzük.

Dr. Ormos István
tanszékvezető egyetemi tanár
Orientalisztikai Intézet
Sémi Filológiai és Arab Tanszék